

OSMANLI
SARAY DÜĞÜNLERİ ve ŞENLİKLERİ

1

MANZUM SÛRNÂMELER

HAZIRLAYAN:

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

İstanbul 2008

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

1953 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Amasya'da yaptı. 1978 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Sekiz yıl muhtelif liselerde "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptıktan sonra 1986 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Araştırma Görevlisi" olarak göreve başladı. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yüksek Lisans"ını, 1990 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1991 yılında Yrd. Doç. Dr., 1994 yılında Doç. Dr., 1999 yılında Prof. Dr. oldu. Halen aynı bölümde Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Divan Edebiyatı, Osmanlı Tarihi ve Kültürü konularında muhtelif bilimsel dergilerde yayımlanmış çok sayıda araştırma ve incelemesi ile elinizdeki eserin dışında on dokuz (19) kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Eserleri

- 1- Mihrî Hâtun Divanı, Ankara 2007, 400 s.
- 2- Sıdkî Paşa, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbî' (IV. Murad'ın Revan Seferine Dair), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.
- 3- Bursalı İffet Divanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 130 s.
- 4- Es'ad Efendi, Üss-i Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 230 s.
- 5- Antepli Aynî Divanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 544 s.
- 6- Argo Kitabı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 336+40 s.
- 7- Leylâ Hanım Dîvânı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 360 s.
- 8- Aynî - Sâkînâme, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 352 s.
- 9- Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 150 s.
- 10- Şeref Hanım Dîvânı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, XI + 560 s.
- 11- Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 636 s.
- 12- Türk Edebiyatında Manzum Sûrnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999, 838+14 s.
- 13- Subhî-zâde Feyzî, Hamse, Sivas 1999, 425 s.
- 14- Gelibolulu Âlî, Riyâzû's-Sâlikîn Mesnevîsi, (İ. H. Aksoyak ile), Sivas 1998, 229 s.
- 15- Letâ'if-i Hoca Nasreddin, (B. Paçacıoğlu ile), Sivas 1996, 210 s.
- 16- Haşmet Külliyyâtı (Divan, Senedü's-Şu'arâ, Vilâdet-nâme, İntisâbü'l-Mülûk) (İ. H. Aksoyak ile), Sivas 1994, 474 s.
- 17- Zâtî Süleymân Efendi, Dîvân ve Sevânihu'n-Nevâdir Fî Ma'rifeti'l-Anâsir Mesnevîsi, Sivas 1994, 175 s.
- 18- Pendnâme-i Zarîfî, Sivas 1994, 101 s.
- 19- Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ, Sivas 1994, 124 s.

TAKDİM

Değerli okuyucularımız,

Yayınevimiz, bugüne kadar sizlerin hizmetine ve beğenisine sunduğu mühim eserlerin bir devamı olarak şimdi de Osmanlı Tarihi ve Kültürü'ne ışık tutan ve Osmanlı'ya başka bir pencereden bakılmasını sağlayacak olan 8 ciltlik dev bir projeye karşınıza çıkmaktadır. Bu projeye "Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri", bu mevzuda Osmanlı devrinde yazılan eserlerin orijinal metinleri verilerek ve bu metinlerden yola çıkılarak yapılmış olan ayrıntılı inceleme ve değerlendirmelerle sizlere sunulacaktır.

Osmanlı Saray düşünleri ve şenliklerini anlatan, Osmanlı devrinde yazılmış eserlere "Sûrnâme" adı verilmektedir. Peki, "Sûrnâme" nedir ve hangi konuları işlemektedir? Bu konuda bazı bilgiler vermek istiyoruz:

Sûrnâmeler, Osmanlı devrinde yapılan şehzadelerin sünnet düşünlerini, padişah kızlarının veya kız kardeşlerinin evlenme düşünlerini, padişah çocuklarının doğumları vesilesiyle yapılan şenlikleri ayrıntılı bir biçimde anlatan eserlerdir.

Bu eserler tarih, edebiyat, folklor, sosyoloji, iktisat, devlet yönetimi vs. konularında birinci elden kaynaklardır. Tarihçi ve vak'a-nüvîslerin (resmi devlet tarihçilerinin) anlatmadıkları birçok konuyu çok küçük ayrıntılara inerek anlatan bu eserler, tarihin gizli kalmış farklı yönlerini de gün ışığına çıkartma konusunda mühim kaynaklardır.

Sûrnâmeler, yazıldıkları devirdeki Osmanlı devletinin ve cemiyetinin bir panoraması niteliğindedir. Bu eserlere bakılarak Osmanlı cemiyetinin nasıl bir gelişim ve değişim sürecinden geçtiği de anlaşılabilir.

Günümüzde Topkapı Sarayı'nda bulunan değerli eserlerin mühim bir kısmının bu düşün ve şenliklerde, düşünlere davet edilen yerli ve yabancı konukların

verdikleri hediyelerden oluştuğunun düşünülmesi ve bu hediyelerden bazılarının adlarının ve değerlerinin Sûrnâmeler'de yer almış olması bu tür eserlerin ehemmiyeti hakkında küçük de olsa bir fikir verecektir kanaatindeyiz.

Sûrnâmelerde işlenen konular nelerdir?

Her surnâmenin anlattığı düğün ve şenliğin farklı hususiyetlere sahip olması, tabii olarak ihtivâ ettiği malzemenin de farklılıklar göstermesi sonucunu doğuracaktır. Buna rağmen surnâmelerde işlenen konular hakkında surnâmelerin umumu düşünülerek ilk akla gelen aşağıdaki başlıkları verebiliriz ki bunların dışında çok daha fazla başka muhtelif mevzuların da yer aldığını tesbit edebiliyoruz:

Surnâmelerde işlenen bazı mevzular şunlardır:

- 1- Düğünlerin tarihleri, kaç gün sürdüğü.
- 2- Giyim-kuşam adları ve hususiyetleri.
- 3- Kumaş, kürk, mefruşat adları ve hususiyetleri.
- 4- Kap-kacak isimleri ve hususiyetleri.
- 5- Muhtelif hediyeler ve hususiyetleri.
- 6- Yiyecek, içecek isimleri ve hususiyetleri.
- 7- Hamam kültürü ve kullanılan aletler.
- 8- Ateş işleri, donanma şenlikleri, fişek gösterileri, kandiller ve mah-yalar.
- 9- Gösteri sanatları, sanatçıları, eğlenceler, oyunlar, oyuncu kolları.
- 10- Musiki makamları, aletleri, musikiyle ilgili genel unsurlar.
- 11- Osmanlılarda saray, merkez, bahriye, ilmiye, kapıkulu teşkilatları.
- 12- Esnaf alayları, gösterileri, esnaf isimleri ve diğer hususiyetleri.
- 13- Mimarlık, dekor ve süsleme sanatları.
- 14- Şekerden yapılan temsili hayvanlar, bahçeler ve diğer unsurlar.
- 15- Nahıllar, düğün mumları ve özellikleri.
- 16- Dramatik savaş gösterileri.
- 17- Sunulan hediyelerin ayrıntılı listeleri ve değerleri.
- 18- Silahlar, çeşitleri ve hususiyetleri.
- 19- Atlar, atlarla ilgili koşumlar ve diğer unsurlar.
- 20- Muhtelif spor gösterileri: Binicilik, at yarışları, okçuluk, güreş, matrak, cirit vs.
- 21- Denizcilik, gemiler ve diğer unsurlar.

- 22- Mücevherler, çeşitleri ve değerleri.
- 23- Baharatlar, şifalı otlar.
- 24- Güzel kokular (itriyyat) ve özellikleri.
- 25- Beşik alayları.
- 26- Cihaz (çeyiz), arus (düğün) ve nişan alayları.
- 27- Sunnet merasimleri ve hususiyetleri.
- 28- Teşrifat (protokol) usulleri.
- 29- Düğün merasimleri ve hususiyetleri.
- 30- Davet edilen yerli, yabancı devlet erkanı; bunların isimleri, mevki ve makamları.
- 31- Düğünler için yapılan masraflar ve bunların dökümü.
- 32- Düğün levazımının tertibi için yurt içi ve yurt dışından getirilen malzemeler ve vazifeliler.
- 33- Ziyafetlerde ve hediyelerde hiyerarşik düzen.
- 34- Düğünlerde folklorik adetler ve gelenekler.
- 35- Minyatürler.
- 36- Karagöz ve orta oyunu.
- 37- Düğün mekanları ve mekanların düzenleniş şekilleri.
- 38- Altın, gümüş ve çanak yağmaları.
- 39- Umûmî olarak yağma geleneği.
- 40- Düğün düzeninin ve asayişin sağlanması için yapılan işlemler ve alınan tedbirler.

Kabaca sınıflandırdığımız yukarıdaki mevzuların dışında bizim bilhassa dikkatimizi çeken bir husus da bu eserlerde yukarıda belirttiğimiz gibi hiçbir tarih kitabında bulamayacağımız ayrıntılara rastlanmasıdır. Meselâ düğün veya şenliğin yapıldığı tarihte kimler hangi vazifedeydi? Bu isimleri, bunların mevki ve makamlarını, hatta şahısların künyelerini davetliler listesinden kolayca tesbit edebiliyoruz. Çünkü bu tür düğün ve şenliklerde resmi, gayriresmi devlet vazifelileri davetiyeler gönderilerek bizzat davet ediliyorlardı.

"Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri" başlığı altında yayımlayacağımız eserlerde neleri bulacaksınız?

Bu eserlerin Osmanlıca'dan Latin harflerine aktarılmış transkripsiyonlu metinleri verilecek ve bu metinler esas alınarak her eserde ayrı ayrı sözkonusu düğün ve şenliğin muhtevası bütün yönleriyle incelenecektir. Ayrıca bazı eserlerin

sonuna o eserde adı geçen kişi ve yer isimlerini veren ayrıntılı bir indeks eklenecektir.

"Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri" umûmî başlığı altında bir seri halinde ve 8 cilt olarak yayımlanacak sekiz kitap şunlardır:

1. Cilt: "Manzum Sûrnâmeler": Bu cilt, Sûrnâmeler'in bugüne kadar kütüphanelerden tespit edilen manzum olanlarının ki toplam altı eserdir, (Âlî, Nâbî, Rif'at, Es'ad, Hızır, Tahsin Sûrnâmeleri) metninin verildiği ve bu orijinal metinlere dayanılarak incelemelerin yapıldığı, her sûrnâmenin sonuna ayrıntılı bir indeks de konulan bir eserdir. Bu hacimli eser, aşağıda ayrıntılarını verdiğimiz 7 eserin de girişi mahiyetinde olacak ve "Sûrnâmeler" konusunda bilinmesi gereken ön bilgileri okuyucuyla paylaşacaktır.

2. Cilt: "İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn)": Bu Sûrnâme'de 1582 yılında III. Murad Han'ın şehzadesi III. Mehmed Han için yapılan, iki ay kadar süren ve Osmanlı tarihinin en muhteşem şenliği olarak kabul edilen sünnet düğünü çok detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Topkapı sarayındaki "Sûrnâme-i Hümâyûn" adlı ve minyatüleriyle şöhret kazanmış tek nüsha olan elyazması eserden transkripsiyonlu olarak hazırladığımız bu eser "Türk Dili" bakımından da büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Öyle ki bu eser taranmadan Türkçenin tam bir sözlüğünün de hazırlanamayacağı bilinmelidir. Örneğin bu eserde o devirde geçerli olan 300 kadar esnafın, bugün kullanılmayan ve bazıları da tamamen tarih ve dil sahnesinden kalkmış kelimeleri, deyimleri ve terimleri yer almakta; bu esnaf birliklerinin gelenekleri, çalışma alanları, ürettikleri ürünlerin nitelikleri hakkında mükemmel bilgiler edinilmektedir. Yerli ve yabancı birçok uzmanın muhtelif yönleriyle çalışma konusu olan bu muhteşem eser ilk defa tarafımızdan tam metin olarak hazırlanmıştır.

3. Cilt: "Vehbî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn)": Bu Sûrnâme III. Ahmet'in şehzadeleri Süleyman, Mustafa, Mehmed ve Bayezid için 1720 yılında yapılan sünnet düğünlerini ve Sultan II. Mustafa'nın kızları Emetullah Sultan ile Musul valisi Osman Paşa'nın ve Ayşe Sultan ile Ağrıboz muhafızı İbrahim Paşa'nın evlenme düğünlerini farklı bir üslupla ve daha ayrıntılı olarak anlatmaktadır.

4. Cilt: "Lebîb Sûrnâmesi": Bu eser iki bölümdür. Sûrnâme'nin birinci bölümünde II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan'ın 1836 yılında Ferik Mehmed Sa'îd Paşa ile evlenmesi vesilesiyle yapılan düğün; ikinci bölümde ise II. Mahmud'un şehzadeleri Abdülmecid ve Abdülaziz'in sünnet düğünleri anlatılmaktadır. Bu eserin ehemmiyeti düğüne davet edilen kişiler hakkında verilen ayrıntılı bilgilerdir. Öyle ki hiçbir kaynakta bulamayacağımız kişiler, kişilikler; bunların

meslekleri, nerede görev yaptıkları; yabancı elçiler; o devirde ayakta bulunan cami, medrese, tekke, semt, mahalle, sokak, çeşme vs. isimleri bu eserde ayrıntılı olarak veirilmektedir. Sadece indeksi onlarca sayfa tutan bu eser yayınlandığında o günün Osmanlı toplumu hakkında bilinmeyen birçok yeni bilgi ilk defa ortaya çıkacaktır.

5. Cilt: Bu cilt iki ayrı eserden meydana gelecektir:

a- "Hazîn Sûrnâmesi": Bu Sûrnâme ağırlıklı olarak 1720 yılında Üçüncü Ahmed'in şehzadeleri Süleyman, Mustafa, Mehmed ve Bayezid için yapılan sünnet düğününü konu edinmektedir. Eserde ayrıca Emetullah Sultan'ın Musul valisi Osman Paşa ile; Ayşe Sultan'ın da Ağrıboz muhafızı İbrahim Paşa ile evlenme törenleri hakkında çok kısa bilgi verilmektedir.

b- "Abdî Sûrnâmesi": Bu eserde 1675 yılında Dördüncü Mehmed'in şehzadeleri Mustafa ve Ahmed için Edirne'de yapılan sünnet düğünü ve yine aynı tarihte yapılan Dördüncü Mehmed'in kızı Hatice Sultan ile Musahip Mustafa Paşa'nın evlenme düğünü anlatılmaktadır.

6. Cilt: Bu cilt üç ayrı eserden meydana gelecektir:

a- "Haşmet Sûrnâmesi": Bu eser diğer Sûrnâmeler'den farklı olarak Üçüncü Mustafa'nın 1759 yılında doğan kızı Hibetullah Sultan'ın doğumu üzerine yapılan şenlikleri anlatmaktadır.

b- "Melek İbrahim Sûrnâmesi": Bu eser de Haşmet Sûrnâmesi gibi bir padişahın çocuğunun doğumu üzerine yapılan şenlikleri anlatıyor ki bu Sûrnâme'de Birinci Abdülhamid'in 1776'da doğan kızı Hatice Sultan'ın doğumu üzerine yapılan şenlikler anlatılmaktadır.

c- "Nâfi' Sûrnâmesi": Bu eser Padişah Abdülmecid'in kızları Cemile Sultan ile Mahmud Celaleddin Paşa'nın ve Münire Sultan ile İbrahim İlhami Paşa'nın 1858 yılında yapılan evlenme düğünlerini konu edinmektedir.

7. Cilt: "Müellifi Bilinmeyen Sûrnâmeler": Bu cilt müellifi bilinmeyen 5 ayrı Sûrnâme'den meydana gelecektir:

a- Müellifi Bilinmeyen Sûrnâme I: Bu Sûrnâme'de Saliha Sultan ile Halil Rifat Paşa'nın 1834 yılında yapılan evlenme düğünleri anlatılmaktadır.

b- Müellifi Bilinmeyen Sûrnâme II: Padişah Üçüncü Ahmed'in kızı Fatma Sultan ile Silahdar Ali Paşa'nın 1709 yılında yapılan evlenme düğünlerini konu edinmektedir. Bu Sûrnâme'de ayrıca Üçüncü Ahmed'in diğer kızı Ümmü Gülsüm Sultan ile kubbe vezirlerinden Abdurrahman Paşa'nın nişan merasiminden de kısaca bahsedilmektedir.

c- Müellifi Bilinmeyen Sûrnâme III: Müellifi bilinmeyen bu Sûrnâme İkinci Mustafa'nın kızı Safiye Sultan ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa'nın 1710 yılında evlenmeleri vesilesiyle yapılan düğünü anlatıyor.

d- Müellifi Bilinmeyen Sûrnâme IV: Bu Sûrnâme'nin de müellifi belli değildir. Bu eserde İkinci Mustafa'nın kızlarından 12 yaşındaki Emine Sultan ile Çorlulu Ali Paşa'nın ve 13 yaşındaki Ayşe Sultan ile Köprülü-zâde Nu'man Paşa'nın 1708 tarihinde yapılan düğünleri anlatılmaktadır.

e- Müellifi Bilinmeyen Sûrnâme V: Bu Sûrnâme'de Üçüncü Ahmed'in kızları Ümmü Gülsüm ile Ali Paşa'nın; Hatice Sultan ile Ahmed Paşa'nın; Atika Sultan ile Mehmed Paşa'nın 1724 yılında yapılan düğünleri anlatılmaktadır.

8. Cilt: "Sûriyye Kasideleri ve Tarihleri": Bu ciltte ekseriyeti sarayla irtibatlı, birkaç tanesi de saray dışında yapılan muhtelif evlenme ve sünnet düğünleri; ayrıca padişah çocuklarının doğumları vesilesiyle yapılan şenlikleri anlatan Kaside veya Tarih manzumesi şeklinde yazılan yüzlerce şiir değerlendirilecek ve metinleri verilecektir.

Çamlıca Basım Yayın Grup
Sarayburnu Kitaplığı